

PARTIDUL ȘI RĂDĂCINILE REVOLUȚIONARE ALE CULTURII NOASTRE

Rechemindu-le aniversar, imaginile și acțiunile celor ce au animat și trăit, acum 120 de ani, clocotul „Deșteptării României” ni se înfățișează în miezul unuia din cele mai fierbinți și fecunde momente ale vieții actuale a poporului nostru. Răsfoim pagini din Bălcescu, Kogălniceanu, Ghica, Bărnuț, Alecsandri, Russo, Bolliac... Și iată, glasul lor precursor răzbate vremurile și se asociază nemijlocit gândurilor noastre, pătrund participativ parcă, în conștiințele și actele noastre înaripate de luminile Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 22—25 april. Peste veac, „partida națională” a lui Nicolae Bălcescu — revoluționară, socotea el, fiindcă voia „a mîntui poporul prin popor” — se regăsește, în esența ei, în Partidul nostru Comunist. Fapta de conducere și de construcție a partidului a împlinit și duce mai departe visul militanților întru „dreptate, frăție, unitate”: „întregirea românului (...) în drepturile sale de om, de cetățean și de nație”. Ponturile de la Hotel St. Petersburg, înscrise pe lista revendicărilor moldave: freamătul de luptă al zecilor de mii de inimi transilvane, mișcat pe Cîmpia Libertății Blajului de ideea și îndurjirea afirmării personalității libere și vrute a nației („sînt, deci intru în dreptul meu”; „noi vrem să ne unim cu Teara”); Islazul Popăi Șapcă și al caldului 11 iunie, care așeza programul și avîntul revoluției sub semnul „respectului către persoane”, toate răsăr înspre noi din negura cronicii și

P3A 3007/6

legendei. Dar nu în sine, numai ca niște date sacralizate, monumentalizate, ci în sensul lor și în capacitatea lor de a încorpora încă actual, stimulator, semnificații.

Intîmplările de atunci intră, e drept, în ordinea evocărilor, a faptelor revoluate (cu toată încercătura lor emotivă); temeul lor însă, principiul originar care le-a determinat, însușit și justificat, se păstrează viu, germinativ, acordîndu-și valențele cu orizonturile noi ale vremii noastre și conferind un surplus de claritate, de vigoare, de îndreptățire și adevărate răspunsurilor ce luptăm să le dăm problemelor majore, specifice, cu care actualul ne întîmpină. Actualitatea — cu valorile ei de viață și de expansiune spirituală — își vede astfel măsurată și confirmată trănicia după gradul de rodire din sămînța aspirațiilor și înfăptuirilor trecutului.

„Proclamațiunea” revoluției pașoptiste desena, dincolo de amănuntele circumscrise cerințelor politico-sociale imediate, un edificator portret al unui popor trezit la conștiința de sine, rîvnind să ajungă stăpîn pe sine, pe destinele sale. Portretul se contura pe o netedă coordonată de bază: „Toți avem același nume de români”; „tot românul e un atom al întregii suveranități a poporului”. Pe această coordonată se așezau trăsăturile: setea de libertate și de a se afirma ca om, în demnitate și în omenie („Poporul român leapădă de pe sine neomenia (...), rupe în obrazul gîzilor orice bici și orice vargă ce degradă demnitatea cetățeanului”); dorul de a cunoaște și de a minui nealțurat adevărul („adevărul, ideile, cunoștințele vin de la Dumnezeu în folosul general al oamenilor, ca soarele, ca aerul, ca apa, și prin urmare sînt proprietate universală”; „... „A îneca adevărul, a stinge luminile, a-i împiedica foloasele ... este o vînzare către patrie”); respectul legii și ura împotriva abuzului, a „puterii nepravilnice”; dorul de învățătură, de acces la cultură („căci pe dînsa se întemeiază viitorul țării și punerea în lucrare, cum și garanția cea adevărată a așezămintelor patriei”), cultura — „luminarea poporului” — fiind deopotrivă, în vederile inițiatorilor revoluției pașoptiste, chezașa libertății poporului, a intrării lui în „solidaritatea națiilor”, a împlinirii datoriei și misiunii lui în lume...

Era un portret, schițat mai mult după o imagine de vis, ideală. Cu scurgerea vremii abia, avea să dobîndească precizie și tenta particulară trăsăturilor încercate de experiență. Noveleța omeniei, subliniată de cronici ca expresia lui inițială, s-a păstrat de aceea maturizată de o corespunzătoare zestre de înțelepciune. Portretul a cîștigat personalitate și greutate. E un portret viu, al vieții, al confruntării permanente cu viața și al disponibilității la tot ceea ce viața — vrăjmașă ori senină — poate însemna îmbogățire, nuanțare, întregire. Mereu una cu sine, el devine. Precum simultaneitatea tonurilor într-un acord muzical este o desfășurare subtextuală a acestor tonuri, el depozitează într-o sincronie transfigurată după propriile lui canoane, „mersul revoluției în istoria românilor”, întrevăzut de Bălcescu din mileniiu începuturilor și animat de el cu fața lui revoluționară spre zările și realizările contemporaneității noastre.

În diversitatea lor aparentă și în caracterul lor strîns legat de complexele necesități de acum ale construcției noastre socialiste, preocupările Plenarei din april au întărit în fond, în expresie, și au fost menite să îmbogățească în sensuri această, din bătrîni mereu tinără, față a poporului. În adevăr, înaltele trăsături etice, civice, filosofice, naționale, cite i-au compus și au dat dintotdeauna conținut personalității și vitalității sale umane, au căpătat la Plenară un relief proaspăt și o incandescență tulburătoare: prospețimea contextului istoric pe care-l trăim; incandescența luminii ce pătrunde în zonele adînci ale experienței de viață, dinamizînd-o și orientînd-o, inspirînd conștiințelor îndrăzneală, și mai ales felul îndrăznelii de a soluționa problemele în care sînt implicate.

Lucrurile pornesc, desigur, de la actul de eliberare și de restaurare în demnitatea lui deplină — justițiară și propulsivă — a adevărului și a ideii de adevăr. Dincolo de reparația prin reabilitare adusă victimelor unor practici ale puterii personale, ale abuzului de putere, actul acesta este de natură să risipească, în același timp, consecințele nefaste ale abuzului de putere în relațiile, în comportamentul, ba chiar în gîndirea și în concepția noastră despre lume și viață.

La adunarea activului de partid al municipiului București, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pomenit despre intrusiunea „îndrumătoare” a dispozițiilor suprem-arbitrare în lumea creatorilor de frumos și a cercetătorilor adevărilor științifice: „Nu există domenii de activitate în care Drăghici să nu fi împins securitatea de a se erija în organ suprem de conducere, pe deasupra partidului, a Comitetului Central, a comitetelor regionale, a ministerelor. Aceste practici s-au răsfrînt și asupra a diferite domenii

ale activității artistice sau cercetării științifice — cu rezultate profund negative, determinând crearea unei atmosfere de neîncredere și suspiciune și contribuind la rămănerile în urmă ce se manifestă în unele din aceste sectoare.“

Rămânerea în urmă în sectorul literaturii și artei se distinge în raport cu autenticitatea și maturitatea expresiei, dar mai ales în raport cu valoarea și valențele semnificative și funcționale ale actului creator. În această ordine de probleme, situația actuală și locul frumosului artistic nu pot fi desprinse de problematica construcției umane în țara noastră și de problematica marilor și complicatelor înfruntări filosofice, ideologice, politice, sociale, ce au loc pe plan mondial, în termeni deschisi-violenți ori în forme subtile, rătăcitoare. Actul de creație liberat acum, în manifestarea sa, de chinurile și zăgăzurile arbitrarului, conformismului, nivelării, nu poate, din această perspectivă, să se refuze totuși propriilor sale rigori estetice, să se aventureze — fluturînd flamura libertății stilistice și folosind un instrumentar insolit (adesea de împrumut) — în experiențe ale blufului ori, mai grav, în experiențele de pulverizare a gândirii și de respingere deliberată a contururilor și substanței vieții, ambianței și relațiilor umane, din câmpul de observație și de semnificare al comunicărilor artistice. Este în joc nu numai autoritatea, ce s-ar vedea compromisă, a artistului; este în joc însăși chemarea constructivă a artei, poziția ei, și așa, pîndită de fabricate cu pretenție artistică, a căror calitate nu e doar distractivă ci și una distructivă — pe planul bunului-gust și al educației spirituale a publicului. Creația și-a cucerit din nou libertatea. Dar libertatea de creație nu scutește de răspundere, dimpotrivă o sporește. Și, în ultima vreme, această răspundere a fost în repetate rânduri, explicit sau contextual, invocată de partid — la conferința pe țară a artiștilor plastici, ca și la recenta Plenară a Comitetului Central — și supusă slujitorilor artei spre adîncă meditație și spre dezbateri. E vorba de răspunderea artistului față de rodul propriei sale munci. Și e vorba de răspunderea lui față de rostul și rolul activ al artei sale în procesul general al dezvoltării societății noastre socialiste și a lumii.

În anii care pregăteau mișcările de la '48, vorbind despre poezie ca despre un „lux al rațiunii“, și despre misiunea ei ca despre o înobilare a rațiunii, Cezar Bolliac descifra în același timp și puterea și datoria poeziei de a se insera transformator în sensul și ideologia revoluției: „Este timpul, spunea el, ca poezia să se ocupe să puie în mișcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conștiințe: schimbarea tuturor ideilor ce a avut pînă acum și are astăzi omul despre lume. Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalității în societate și să nimicească toate formele și reformele sociale, politice, religioase, prefăcînd acea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală“. Era un elogiu ascuns, adus creației artistice, înaltei sale responsabilități față de umanitate și față de destinele ei, responsabilitate a cărei exercitare el o vedea consumîndu-se (cu mijloace emotive, dar pe temeiurile rațiunii) în numele adevărului și militînd pentru el, în numele revoluției și militînd pentru ea.

Acești piloni structurali ai actului poetic rămîn și astăzi neclintii, în lumea și cerințele noastre spirituale. Oricît de diversă și liberă în expresie și în manieră, arta noastră nu se poate dezice de „numitorul comun“: concepția filosofică marxist-leninistă (subliniat de tovarășul Ceaușescu la conferința artiștilor plastici), fără a se înstrăina, în substanța ei, de drumul și de năzuințele revoluționare, de viața și conștiința revoluționară a poporului. Căci, dincolo de orice însușire ce ar putea valorifica estetic o lucrare artistică, însușirea și forța ei definitorie se află în spiritul ei, în ideologia ce o animă și pe care o promovează. Chemată și azi, ca și ieri, a pune în mișcare resorturile sale spre a modela conștiințele, arta noastră nu poate să uite că această modelare e socialistă, că, în această acțiune de modelare, atitudinea artistului nu poate fi echivocă, surprinsă de confuzii, concesivă față de concepții vechi — în spațiu și în timp. „Nu putem și nu trebuie să acceptăm nici un fel de concesie sub nici o formă“, ne spune partidul prin tovarășul Ceaușescu. „Partidul nostru nu admite sub nici o formă măsurile administrative în lupta ideologică; combătînd abuzurile sub diferitele practici străine, care au avut loc în trecut, partidul nostru nu slăbește, ci dimpotrivă, sporește preocuparea pentru lupta ideologică; va trebui să milităm neîncetat, cu toată stăruința, pentru promovarea concepției noastre despre lume și viață.“

E locul aici pentru o adăstare asupra rolului criticii în judecarea fenomenului artistic. Critica de artă s-a arătat în ultima vreme cu deosebire dornică să promoveze autenticitatea talentelor și producăilor artistice. Dar nu o dată s-a lăsat furată de valori formale, de inițiative pseudoînnoitoare, de false îndrăzneți în mijloacele și metodele de comunicare a semnelor artistice, trecând pe un plan adiacent semnificațiile lor, conținuturile, orientările. Dintr-un alt con de lumină, surprinsă de decalajul, nu rareori izbitor, între ceea ce se face acum, la noi, pe tărîmul calităților expresive și ceea ce au oferit înaintașii, ori ceea ce se produce actualmente pe alte meridiane, critica s-a arătat nu o dată pasivă, lipsită de combativitate sau manifestînd cu sfîcîune inoperantă atitudini de neaderență față de conținutul, filosofia, tendințele unor opere care se înfățișau derutante sau potrivnice convingerilor noastre ideologice. Partidul atrage de aceea atenția: „Este o îndatorire fundamentală a presei să nu admită în paginile ei nici un fel de concepții străine, de materiale confuze, indiferent sub ce fond s-ar manifesta”. Luarea-aminte a criticilor cată a fi cu atît mai serioasă, mai promptă și mai susținută cu cît, în exercitarea rolului său, critica se integrează uriașului efort de ridicare a nivelului cultural al societății noastre, inițiat de Plenară, legiferat deunăzi de Marea Adunare Națională, statuînd măsurile menite să pună bazele perfecționării învățămîntului de toate gradele în Republica Socialistă România. Deopotrivă cu școala, critica de artă — ca și artele — nu va putea să nu țină seama, în condițiile uriașei revoluții tehnico-științifice, ce caracterizează epoca noastră, de mutațiile psiho-sociale pe care această revoluție le determină în relațiile omului cu lumea, cu sine însuși, cu istoria. Un nou public se naște odată cu introducerea școlii obligatorii de zece ani și cu remanierea programelor analitice și a vieții pedagogice și de cercetare în licee și universități, remaniere potrivită cu stadiul înalt al științei moderne și cu vastitatea cunoștințelor trebuincioase omului epocii automațunii și a zborurilor cosmice. Un public nebănuit așteaptă în perspectivă cărțile, expozițiile de pictură și sculptură, sălile de concerte, teatrele noastre; un public crescut la o mentalitate, o etică, o conștiință firească influențate de zestrea acestor cunoștințe cu care-l vor îmbogăți școala și practica producției — ambele activ atente la progresul rapid al valorilor tehnice, al orizonturilor și posibilităților științei, și nu mai puțin atente la rapidele restructurări, corespunzătoare, ale peisajului său de viață, ale dinamicii vieții sale. Va fi publicul cult. Acela „luminare a poporului”, înscrisă de revoluționarii pașoptiști printră capitolele-cheie ale programului lor, se va fi generalizat pe treapta ei maximă, cultura devenind o trăsătură unanim definitorie a acestui public, a poporului. Creatorul de artă și criticul de artă sînt chemați să țină pasul. Poate e încă departe momentul cînd vom vedea stinse diferențele dintre munca fizică și munca intelectuală. Dar „este cunoscut că făurirea societății comuniste este legată indisolubil de ridicarea nivelului de cultură al întregului popor, că aceasta este o cerință obiectivă a construcției noi orînduirii sociale”... E datoria creatorilor de artă, a criticilor de artă, să familiarizeze continuu și intensiv masa spectatorilor cu ceea ce azi este, și cu ceea ce va fi mîine, propriu gîndirii intelectuale. Această gîndire se structurează în principal în lumina și în slujba adevărului, în respectul demnității, dreptății și al libertății omului și omeniei — în ceea ce a făcut obiectul esențial al Plenarei partidului. Aderînd necondiționat, alături de întregul popor, la hotărîrile Plenarei, oamenii de artă se vor strădui să netezească, în acest spirit, marelă urcuș spre cultură, spre comunism al poporului, alăturînd instituția artei de învățămînt și, cu mijloacele convingerii prin frumos, să facă din ea, după indicația înțeleaptă a partidului „un focar de luptă împotriva a tot ce este retrograd și învechit, împotriva tuturor concepțiilor idealiste, mistice, reacționare”, pentru promovarea concepției noastre, a ideologiei noastre.